

τὰς κυμανομένης θαλάσσης, ὁ δὲ Ζάρκας ἐξέλεσε τὸ ναυάγιον τοῦ Ὀθωμανικοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον μετέφερεν δῆθεν αὐτοὺς εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ ὑποβήσεις των.

Ὁ Ζάρκας τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἀμέσως κατέγινε νὰ στείλῃ ξυλείαν, σχοινία, ἱστία καὶ ὅλα τ' ἀναγκαῖα εἰς τὴν ἐρημόνησον μετὰ τινος ἐπιτηδείου περὶ τὰ ναυπηγικά, διὰ νὰ ἐπιτευνάσῃ καὶ μετασκευάσῃ τὸ κυριευθὲν πλοῖον, ὥστε νὰ κατασταθῇ ἀδιάγνωστον. Ὁ θάνατος ἠκολούθησε τὰς δεσποίνας του εἰς φιλικὴν οἰκίαν, καὶ ἡ Εὐφροσύνη ἐδόθη πάλιν εἰς τὰ συνήθη τῆς ἐργασίας, στέλλουσα καθ' ἡμέραν αὐτὸν εἰς τὸν λιμένα νὰ μάθῃ ἐκ τῶν ἐρχομένων πλοιαρίων περὶ τοῦ πατρὸς τῆς, τὸν ὁποῖον περιέμενεν ἀνυπομένως. Ἐν τῷ μεταξύ ἦλθον καὶ παρ' αὐτοῦ εἰδήσεις ὑποσχόμενου ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν νὰ φθάσῃ πρὸς τοὺς αἰκείους του.

(Ἔπεται οὐτέχρια.)

ΨΗΦΟΘΕΤΙΚΗ.

(Ἴδε φυλλάδ. ΡΑΖ.)

—o—

Ἡ τέχνη διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν μεγίστην φήμην κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ὑπῆρξεν ἡ Ψηφοθετική, ἐξασκουμένη μετὰ θαυμαστικῆς ἐπιτηδειότητος καὶ ἐντελείας, διόπερ πλείστοι Ἰταλιῆδες πόλεις προσεκάλουν Ἕλληνας καλλιτέχνους ἐκ Βυζαντίου ἐμπείρους εἰς τὸ ψηφοθετεῖν, πρὸς ἐπικόσμησην τῶν ἰδίων ναῶν.

Τὰ προϊόντα τῆς τέχνης ταύτης ἀπαντῶμεν πρῶτον ἐν Ἰταλίᾳ εἰς τὸν ἐν Ραβέννη ναὸν τοῦ Ἁγίου Βιταλίου (S. Vitale) (1).

Ὁ Ἰουστινιανὸς κατεκόσμησε τοὺς θόλους καὶ τοὺς ἐσωτερικοὺς τοίχους διὰ ψηφιδωτῶν ἰσραηλιτικῆς ἐργασίας· κατ' ἐξοχὴν δὲ ἐν τῇ Ἐξέδρᾳ (Tribuna) τοῦ ἁγίου Βιταλίου παρίστανται τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ἁγίου Μαξιμιανοῦ, παρόντος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ μετὰ τῶν αὐλικῶν του (2).

Ὁ Καθηγητὴς Ροζίνης ὁμιλῶν περὶ τῶν ψηφιδωτῶν τούτων ἐκφωνεῖ (3):

« Τίς πλησιάζων κατὰ πρῶτον τὰ ἐξαισία ἐκεῖνα μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς ἀριστοτεχνίας, τῆς διὰ τῶν ψηφοθετημάτων προκαλούσης, τολμῶ εἰπεῖν, τὴν αἰωνιότητα, δὲν ἐμπνέεται ὑπὸ ἀκαταλήπτου αἰσθηματος σεβασμοῦ, καὶ δὲν ἐπαναλαμβάνει τοὺς λόγους

τοῦ μεγαλεπιδότου στρατηγοῦ τῆς ἐποχῆς ἡμῶν ὅτε εἶδε τὰς Πυραμίδας: *«Dodici aiuanti kai epékaina éxéθrou τῆς ἐξέδρας ἐκείνης παρατηροῦσιν ἡμᾶς.»*

E chi è colui che per la prima volta pone il piede presso a quei venerabili monumenti del greco magistero, che nei musaici sfidava quasi l'eternità, senza sentirsi comprendere da una misteriosa venerazione, e senza ripetere i detti del gran Capitano de' nostri giorni alla vista delle Piramidi — *Dodici secoli e più, dall'alto di quella Tribuna vi riguardano?* Καὶ ὁμοίως ἐννοεῖται καλῶς (λέγει ὁ ἴδιος) διὰ καῖον λόγον λυπεῖ μεγάλως τὴν καρδίαν παντός Ἰταλοῦ αἰσθανομένου ἐθνικὴν φιλαυτίαν, τοιαύτη οὕτως εἰπεῖν δουλεία διατηρηθεῖσα μέχρι τῆς 1' ἑκατονταετηρίδος ὅτε ἡ ψηφοθετικὴ εἶχε πλέον παρακμάσει.

Ὁ Λέων ἐξ Ὀστίας (1) μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Ἡγουμένιος τῆς Μονῆς τοῦ ὄρους Κασίνου Δεζιδέριος (Abate Disiderio del Monte Cassino), ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Ναοῦ κατὰ τὸ 1066, προσεκάλεσεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καλλιτέχνους — *«Legatos interea Constantinopolim ad locandos artifices destinat, peritos utique in arte musiarum et quadratarum; quoniam artium istarum ingenium a quingentis et ultra jam annis «Magistra Latinitas intermiserat.»*

Καὶ πλείστοι ἄλλοι δυτικῶν χρονολογῶν τῆς 11' καὶ 12' ἑκατονταετηρίδος μαρτυροῦσι τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἔλευσιν τεχνιτῶν Ἑλλήνων, διατηρήσαντες κάποτε καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, οἷον Πέτρου τινὸς ἐργαζομένου τὸ 1150, καὶ Ἀπολλωνίου μεταδόντος ἀκολούθως μετὰ τοῦ μαθητοῦ του Ἀνδρέου Τάρη Ἰταλοῦ ἐκ Ρεγεντίας εἰς Φλωρεντίαν, καὶ ἐργαζομένου τὸ 1250 εἰς τὴν ψηφοθετίαν τοῦ θόλου τοῦ Βαπτιστηρίου τῆς Ἐπισκοπῆς (Battistero di S. Giovanni) καὶ ἀλλαγῶν (2). Πιθανὸν δὲ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς εἶναι καὶ τὸ λαμπρὸν ψηφοθετήμα τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγ. Μηνιάτου ἐκτὸς τῶν τειχῶν Φλωρεντίας, ἀπεικονίζον τὸν Χριστὸν ἐπὶ θρόνου, καὶ τὸ ὅμοιον αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ Πίσσης.

Ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐγινε μνηεῖα περὶ τοῦ ψηφοθετήματος τοῦ Ἑρραῖμ διατηρουμένου εἰς τὸν ἐν Βηθλεὲμ ναὸν τῆς Θεομήτορος.

Ὁ τῆς Σικελίας Βασιλεὺς Guillaume-le-Bon προσεκάλεσε ζωγράφους ἐκ Βυζαντίου οἵτινες εἰργάσθησαν τὰ κατακοσμοῦντα ψηφοθετήματα τὰ ἐσωτερικὰ τείχη τοῦ ναοῦ τὸν ὁποῖον μεγαλοπρεπῶς ὠκοδόμησεν ἐν Πανόρμῳ (3) τὸ 1177.

Ἐν Ρώμῃ σώζονται πολλὰ ψηφοθετήματα τῆς Βυζαντινῆς Σχολῆς, οἷον ἐν τῷ Ναῷ S^{ia} Maria in Transtevere καὶ S^{ia} Maria Maggiore.

Ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ τῆς Πόλεως Σπολιέτου (Spoleto)

(1) Leone Ostiense. Descrizione del Tempio del Monte Cassino. lib. III.

(2) Vasari, vita di Andrea Tafi.

(3) Descrizione del Real tempio e monastero di S. Maria nuova di Morreale. Palermo 1702. Ὁ συγγραφεὺς συζητεῖ σπουδαίως ἂν οἱ ἀρχιτέκτονες τοῦ ναοῦ ἦσαν Ἕλληνας ἢ Ἰταλοί. (σελ. 46).

(1) Ὁ ναὸς οὗτος ὠκοδομήθη τῷ 547 Μ. Χ. ὑπὸ Ἑλληνοῦ ἀρχιτέκτονος, τὴν αὐτὴν ἐποχὴν τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Ἁγίας Σοφίας.

(2) D'Agincourt Hist. de l'Art. Planché XVI. N° 8.

(3) Prof. Rosini. Storia della Pittura Italiana nel proemio.

σώζεται ψηφιδωτὸν τοῦ ἔτους 1207· ὁ δὲ τεχνίτης ὠνομάζετο σόλστερνος, πιθανὸν Ἕλληνα τὸ γένος, καθότι ἡ ἐργασία καὶ αἱ μορφαὶ τῶν ἀπεικονισμάτων ἀνήκουν προφανῶς εἰς τὴν Βυζαντινὴν σχολήν.

Ἐκεῖ δὲ πρὸ πάντων ὅπου ἡ τέχνη αὕτη ἔλαβε τὴν μεγαλητέραν ἀνάπτυξιν καὶ πρόδον, ὑπῆρξεν ἡ Ἑνετικὴ Πολιτεία, ἕνεκα τῶν πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν συναλλαγῶν αὐτῆς μετὰ τοῦ Βυζαντίου, καὶ Ἕλληνες τεχνίται προσεκλήθησαν ὅτε ὁ περιφανέστατος ναὸς τοῦ Ἁγ. Μάρκου ἀκοδομεῖτο καὶ ἐπερικοσμεῖτο μὲ πᾶν ὅ,τι ἡ τέχνη ὠραιότερον παρήγαγε (1).

Φθάνει μόνον νὰ ρίψῃ τις βλέμμα ἐπὶ τῶν θαυμασιῶν ἔργων τῆς ψηφοθετικῆς ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου, ὅπως πεισθῇ περὶ τῆς προόδου τοῦ σχεδιογραφεῖν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τεχνιτῶν κατ' ἐκείνην τὴν βάρβαρον ἐποχὴν. Ἐκεῖ συστήσαντες σχολὴν ἀπὸ τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος ἐδίδασκαν τοὺς Ἑνετοὺς, οἵτινες πιστῶς διετήρησαν κατὰ τοὺς ἀκαλούθους χρόνους, μέχρι τῆς ΙΚ' ἑκατονταετηρίδος τὸν Βυζαντινὸν ἐκείνον τρόπον τοῦ ψηφοθετεῖν, ζωγραφεῖν καὶ σχεδιάζειν, καθότι δείγματα σχεδιογραφίας ἔπρεπε νὰ προηγηθῶσι τῶν ψηφοθετημάτων ἐκείνων τὰ ὅποια ἄλλο δὲν ἦσαν εἰμὴ ἀπομιμήσεις.

Οὐ μόνον δὲ ἐν Ἑνετία ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς ἀπαντῶμεν Ἕλληνας τεχνίτας· ἐξ ἀρχαίου ἀνεκδότου χειρογράφου μανθάνομεν ὅτι ἐν τῇ ἐπιερ-

χίᾳ Παδοῦς Terra di Corto di Sacco (Saccensium), 20 μίλια μακρὰν τῆς Ἑνετίας, εἰργάζεται τὸ 1143 Ἕλληνα ζωγράφος Καλογιάννης τὸ ἐπίθετον (1). Καὶ κατὰ τὰς ἐπομένας ἐποχὰς Ἕλληνες ζωγράφοι ἐδίδασκον, ὧν ἐξοχώτερος ἦν ὁ Κωνσταντινουπολίτης Θεοφάνης, ὅστις περὶ τὸ 1200 εἶχε συστημένην σχολὴν ἰδίαν ἐν Ἑνετία εἰς ἣν πολλοὶ συνέδραμον ἐκ τῆς λοιπῆς Ἰταλίας ἵνα διδασκῶσιν. Ὁ δὲ περίφημος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ζωγράφος ἐκ Φερράρίας Γελάσιος ἐχρημάτισε μαθητῆς του. Πιθανὸν λοιπὸν ὅτι εἰργάσθη ἢ προπαρασκευάζων σχέδια διὰ τὰ ψηφοθετήματα ἢ καὶ ὡς ψηφοθέτης ἐν τῷ Ἁγ. Μάρκῳ, καὶ ἡ σύστασις σχολῆς ἐν Ἑνετία ὑπὸ Ἕλληνος ζωγράφου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἶναι περιστασις ἣτις πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν (2).

Ἀναφερόμεν τέλος τὴν μαρτυρίαν συγγραφέως (3) ὅστις σαφέστερον παντὸς ἄλλου ἀποφαίνεται περὶ τῆς ἀληθοῦς καταγωγῆς τῆς τέχνης καὶ τῶν Βυζαντινῶν ψηφοθετημάτων ἐν τῷ Ἁγ. Μάρκῳ. Οὗτε, λέγει, ὀλιγωτέραν δυσκολίαν ἀπήντησεν ἡ τέχνη ἢ ἀναγεννηθῆ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, καταστραφεῖσα καὶ σχεδὸν ταφείσα ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς ταλαιπώρου Ἰταλίας, καθότι οὔτε τὰ ἐκ χαλκοῦ οὔτε τὰ ἐκ μαρμάρου ἀριστουργήματα διέφυγον τὴν καταστρεπτικὴν αὐτῶν μανίαν.

Ἡ Ζωγραφικὴ ἀνενεώθη κατὰ τὸ 1071, ἡγεμονεύοντος τοῦ δουκὸς Domenico Silvio ὅτε ἐπικοσμούμενος ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Μάρκου ἤρχισε συγχρόνως εἰλὸς τι νέον ζωγραφικῆς διὰ ψηφοθετικῆς τέχνης, ἣτις ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκ τῶν κεχρωματισμένων σχεδίων, ἐπίσης κατασκευασθέντων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τεχνιτῶν, τῶν ἐργασθέντων ἐν τῷ Ἁγ. Μάρκῳ πλεῖστα ψηφοθετήματα, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἐξέδραν τοῦ χοροῦ — Tribuna della Cappella del Coro, τὸν Σωτῆρα μετὰ τῆς Θεοτόκου, τὸν Δαυὶδ, Σολομῶνα, Μαλαχίαν, Ζαχαρίαν καὶ ἄλλους προφῆτας· εἰς τὴν δεξιὰν δὲ ἀψίδα, τὸν Ἁγ. Μάρκον προχειρίζομενον ὑπὸ τοῦ Ἁγ. Πέτρου καὶ ἀπρωτελλόμενον εἰς Ἀκυλίαν (Aquileia) μετ' ἐπιγραφῆς — Marcus sacra tur — καὶ ἄλλας πράξεις τοῦ βίου αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἁγ. Ἐρμαγόρου. Εἰς τὴν ἀριστερὰν ἀψίδα ἀπεικονίζεται τὸ λείψανον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου ὅτε μετεκομίσθη ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Ἑνετιαν μετ' ἐπιγραφῆς Marcus furantur, Kanzir ij vociferantur, καὶ ἄλλα θαύματα συμβάντα κατ' ὁδὸν, τοῦ δουκὸς Giustiniano Partecipatio προῦπαντήσαντος τὸ λείψανον κατὰ τὸ 828. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τέχνης ἔλαβε βαθμηδὸν βελτιώσεις μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Abate Gioachino ἀκμάσαντος τὸ 1186.

(1) Augustale Ducale Basilica dell'Evangelista S. Marco nell' inclita dominante di Venezia. Venezia 1761. in fol.

Ὁ Cicognara (Storia della Scultura Tom II. p. 39) μετὰ τῆς συνήθους εἰς αὐτὸν ἐπιπολιότητος, εὐαρτετοῦμενος ἢ ἀποδίδῃ τὴν γέννησιν πατρῶν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν εἰς τὴν Ἰταλικὴν εὐφυίαν, λέγει περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Ἁγ. Μάρκου « Incerti sono i nomi dell' autore della prima anta o di quello della facciata che non saranno forse » opera dello stesso ingegno » Ἄλλ' ὁ καλὸς μας συγγραφεὺς ἠγνῶσι φαίνεται ὅτι ὁ Ἁγ. Μάρκος κατασκευάσθη ἀπερρέλλετως κατὰ τὰ σχέδια τῆς Ἁγ. Σοφίας!

Οἱ χρονολογικοὶ προσεπιμαρτυροῦσιν ὅτι ὑπὸ Ἑλλήνων ἀρχιτεκτόνων ἀνηγέρθη ὁ ναὸς ἐκεῖνος. Καὶ πρῶτον ὁ Ἑνετός Bernardo Giustiniani, συγγραφεὺς τῆς ΙΚ' ἑκατονταετηρίδος λέγει· « Per la riedificazione del tempio so-sacro chiamato » architetti da Costantinopoli. Ὁ δὲ Sabellio, συγγραφεὺς τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, λέγει ὅτι οἱ θόλοι τοῦ Ἁγ. Μάρκου κατασκευάσθησαν κατὰ Βυζαντινὸν ῥυθμὸν — Aliissimae testudines » Giaccanicci operis — Ὁ Paolo Morosini τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος λέγει· « Da Pietro Orseolo per la riedificazione (di S. » Marco) da Constantinopoli furono chiamati architetti piu » eccellenti chi vi fossero — Ὁ Fra Sansovino (Venezia Illustrata) ἐπιδοσθεῖ τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἀλήθειαν.

Παραλείποντες πολλὰς ἄλλας μαρτυρίας ἀρχαίων, εὐδοκίμομεν ὅτι ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ δεινὸς περὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ D'Agincourt (Hist. de l'Art. Architecture T. I. p. 45) φέρει τὴν ἀκόλουθον γνώμην — « Le gouvernement de Venise... appela de » Grèce les meilleurs architectes qu'il fut possible de trou- » ver, et les chargea d' élever une eglise métropolitaine dans » le style de celle qui ornait avec tout d'éclat la ville de » Constantinople. »

Ὁ ἴδιος περὶ τῆς πρὸς τούτοις ὅτι οἱ τοῦ Ἁγ. Μάρκου ἀρχιτέκτονες οὐ μόνον δουλικῶς ἐμιμήθησαν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καλλονὴν τῆς Ἁγ. Σοφίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ καθέκαστα ἀκόμη οὐδόλως ἐπρόντισαν νὰ ἐπανορθώσωσι τὰ ἀρχιτεκτονικὰ λάθη τοῦ ναοῦ τὸν ὅποιον ἔλαβον ὡς ὑπογραμμὸν καὶ τύπον.

(1) A. Zanetti, Storia della Pittura Veneziana p. 2—3.
(2) Historia Almi Ferratiensis Gymnasii. Ferraria 1735— καὶ A. Zanetti ἐν τῷ προμνησθέντι συγγράμματι εἰς τὸ τέλος Notizie intorno alle Pitture di musaico della Chiesa di S. Marco, p. 563—564.
(3) Carelo Ridolfi. Le meraviglie dell'Arte, ovvero le Vite de Pittori Veneti. Venezia 1648 parte I. p. 12—13.

Οἱ αὐτοὶ Ἕλληνες τεχνίται διὰ τοῦ ἰδίου ῥυθμοῦ ἐξηκολούθουν νὰ ἐργάζωνται ἐπὶ σανίδων εἰκονογραφίας ἁγίων, καθὼς εἰσέτι ἐπικρατεῖ συνήθεια παρ' αὐτοῖς. Ὅθεν προκύπτει τρανῶς ἐκ τούτου ὅτι ἡ ζωγραφικὴ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀνεκώθη πρῶτον ἐν Ἑνετίᾳ πρὶν εἰσέτι εἰσαχθῆ εἰς Φλωρεντίαν, ὡς δοξάζει ὁ Βαζάριος.

Ἄλλὰ τὰ ἔργα τῶν τεχνιτῶν οἵτινες ἀκολούθως ἤκμασαν, κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου, τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν πυρκαϊῶν· μόνον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρόσωπον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Μάρκου ἐπάνω τῶν Πυλῶν σώζονται λείψανα Βυζαντινῶν ψηφοθετῶν· τὰ δὲ ὀνόματα ἐκείνων οἵτινες μᾶλλον εὐδοκίμησαν καὶ ἐδελτίωσαν τὴν τέχνην παρημελήθησαν, ἕνεκα δὲ ἐλλείψεως ἱστορικῶν ἐγγράφων μένουσιν ἄγνωστα.

— ο —

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΥΔΡΟΓΡΑΦΙΑ.

Ἄν ἡ σπουδὴ καὶ ἡ ἀκριβὴς μίμησις τῆς φύσεως ἔπαυσε κατ' ὀλίγον, ἐκ παραδόσεως ὅμως τινὲς τῶν ἀρχαίων μορφῶν ἐνέμειναν εἰς τὴν χριστιανικὴν τέχνην.

Οἱ Ἴταλοι μέχρι τῆς 11' ἑκατονταετηρίδος καὶ ἀκολούθως, ἦσαν πληρέστατα πεπεισμένοι ὅτι ἡ ζωγραφικὴ ἐχρεώσται τὴν ἀναγέννησίν της εἰς τοὺς Ἕλληνας (1).

Πρὸς πλειοτέραν δὲ ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ταύτης ἀναφέρομεν ἐνταῦθα προϊόντα τινὰ τῆς Βυζαντινῆς σχολῆς ἐν τῷ τοιχογραφεῖν καὶ ὑδρογραφεῖν, διατηρούμενα εἰς διαφόρους Ἰταλίδας πόλεις.

Αἱ τῆς Θεομήτορος εἰκόνες ἀποδιδόμεναι εἰς τὸν Ἅγιον Λουκᾶν, οὐχὶ βεβαίως εἰς τὸν Εὐαγγελιστὴν ἀλλ' εἰς ἕτερόν τινα ὅστις ἅγιος ἐπίσης ἐπεκαλεῖτο ἕνεκα τῆς χρηστότητος τῶν ἡλῶν αὐτοῦ, ἀνήκουσιν ἅπασαι εἰς τὴν Βυζαντινὴν σχολὴν.

Ἡ ἐν Βονωνίᾳ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου (*Madonna di S. Luca*) φέρει ἐπιγραφὴν *Opus Lucae Capcellari*, πιθανὸν δὲ καὶ ἐκεῖνη τῆς *Impruneta* ἀνήκει εἰς τὸν αὐτὸν ζωγράφον (2)· ὡσαύτως καὶ ἡ ἐπιφανεστάτη εἰκὼν τῆς *Νικαταίου Θεοτόκου* κομισθείσης ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Ἡρρ. Δανδόλου, τανῦν δὲ διατηρουμένης ἐν τῷ τοῦ Ἁγ. Μάρκου ναῷ ἐν Βενετίᾳ ἀπὸ τοῦ 1204 ἔτους.

Ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Σχολῇ, ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου εἰς *Sta. Maria Maggiore*, εἶναι ἐκ τῶν ἀποδιδόμενων εἰς τὸν Λουκᾶν, καθὼς καὶ πολλαὶ ἄλλαι αἵτινες φέρουσιν Ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς (3). Φαίνονται ἐπίσης τοιχογραφίαι Βυζαντιναὶ τῆς 11' ἑκατονταετηρίδος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγ. Οὐρβανοῦ. (*S. Urbano alla Caffarella presso la fontana delle Ninfa Egeria*) (4).

(1) Vasari. Vita dei Pittori ecc.

(2) Lami Diss. pag. LXVII.

(3) Lanzi. Storia della Pittura. Tom. II. p. 12.

(4) D'Aginc. Pl. XCIV. Ouvrages d'une école grecque établie à Rome.

Αἱ εἰκονογραφίαι τοῦ *Subiaco*, Βυζαντινῆς σχολῆς, φέρουσι τὸ ἔτος 1219.

Αἱ τῆς Σαβόνας (*Savona*).

Εἰς τὸν ἐν Βονωνίᾳ ναὸν τοῦ Ἁγ. Στεφάνου διατηρεῖται ἀξιόλογος τοιχογραφία διὰ τε τὴν ἔκφρασιν καὶ τὰς διαθέσεις, ἀνήκουσα εἰς τὴν 11' ἑκατονταετηρίδα, καὶ θεωρουμένη ὑπὸ πάντων ὡς ἀναμφισβητήτως Βυζαντινὸν ἔργον (1).

Ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἑραίων Τεχνῶν, ὑπάρχει εἰκὼν Βυζαντινὴ τὴν Μαγδαληνὴν Μαρίαν ἐξεικονίζουσα, ἔργον τῆς 11' ἑκατονταετηρίδος. Εἶναι δὲ κατὰ τὴν χρονολογικὴν τάξιν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν λοιπῶν εἰκόνων, ἀποδεικνύουσα οὕτω τὴν καταγωγὴν τῆς Φλωρεντινῆς σχολῆς.

Ἐπίσης Βυζαντινὴ εἶναι ἡ τῆς Θεοτόκου εἰκὼν ἐν τῇ ἐν Σήνῃ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἑραίων Τεχνῶν τοῦ ἔτους 1262, φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου *Ugone Scudario*—πιθανώτατον Ἕλληνας τὸ γένος (2).

Ἡ τῆς Φλωρεντίας δημοκρατία περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 11' ἑκατονταετηρίδος διακειμένη ἐχθρικῶς πρὸς τὰς δημοκρατίας Σήνης καὶ Πίσσης ἕνεκα ἐπαρχιακῶν ἐρίδων, ἐλλείψιν δὲ ἔχουσα ἐπιτηδείων τεχνιτῶν ὡς ἐκπεσούσης τῆς ζωγραφικῆς, προσεκάλεε διὰ ψήφισματος κατὰ τὸ 1250 Ἕλληνας ζωγράφους ἐκ Βυζαντίου ἵνα ἀνορθώσωσι τὴν ἤδη ἀπολεσθεῖσαν τέχνην (3). Οὗτοι δὲ πρὸ πάντων εἰργάσθησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεομήτορος *S. Maria Novella*, καὶ περὶ τοῦ γεγονότος τούτου οὐδεὶς δύναται νὰ ἀντίπη καλῶτι εἰσέτι σώζονται τοιχογραφίαι τινὲς (1) ἐκ τῶν οὐχὶ εὐκαταφρονήτων Βυζαντινῶν ἐκείνων ἔργων, ἀνακαλυφθεῖσαι ἐσχάτως ὑποκάτωθεν τοῦ ῥηθέντος ναοῦ παρὰ τῷ Εὐκτηρίῳ τῶν Ἰσπανῶν (*Cappellone degli Spagnoli*)· ἀπεικονίζουσι δὲ τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου καὶ τὸν Ἀσπασμὸν τῆς Ἑλισάβετ.

Ὁ *Fra Giovanni Angelico de Fiesole*, ζωγράφος τῆς 11' ἑκατονταετηρίδος, ἐμιμήθη καὶ ἀντέγραψε τὴν πρώτην τῶν εἰκόνων τούτων ἐν μικρογραφίᾳ ἐπὶ χειρογράφων τινῶν διατηρουμένων εἰς τὸν ἐν Φλωρεντίᾳ ναὸν τοῦ Ἁγ. Μάρκου (5)· ἀπόδειξις αὕτη ὅτι ἐτιμῶντο ἐπαξίως ὑπὸ τῶν τεχνιτῶν τῆς ἐποχῆς ἐ-

(1) Lanzi. Idem. Tom. IV. p. 7. — D'Agincourt. Planché XCI.

(2) Rosini Storia della Pittura Italiana Tom. I. proemio.

(3) Vasari. Vita di Cimabue.

(4) Πολλὰ Βυζαντινὰ ζωγραφία εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Ἰταλίας ἐξηρανίσθησαν εἴτε ὑπὸ ἀμαθείας, καλυφθεῖσαι δι' ἀσβεστομάματος, εἴτε ὑπὸ πόνου καὶ ἀντιζηλίας τῶν μεταγενεστέρων, καθὼς μαρτυροῦσι σύγχρονοι συγγραφεῖς.

Ἀρκούμεθα νὰ ἀκατέρωμεν τὴν ἐξάλειψιν τῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγ. Μιχαήλ. (*Orsanmichele*) εἰς Φλωρεντίαν ἀξιολέγων καὶ πολυαριθμῶν τοιχογραφιῶν τῶν Ἰταλῶν ζωγράφων *Gadi* καὶ *Andrea del Sarto*, ὑπὸ ἀντιζηλίας κατὰ τῶν τεχνιτῶν τούτων.

Ὁ Καθηγητὴς *L. Ροζίνης* διηγείται ὅτι ὁ ἀγαλματοποιὸς *Baccio Bandinelli* ὑπὸ πόνου κινούμενος, κατεξέσχεσεν ὠρῆιον πίνακα (*Cartone*) τοῦ περικλεοῦς *Μιχ. Ἀγγέλου*.

Ἄν Ἴταλοι πρὸς Ἰταλοὺς ἐνεπίεοντο ὑπὸ τασούτου μίσους, πῶσω μᾶλλον κατὰ τῶν ξένων τεχνιτῶν;

(5) Nella lettera G. del Gaudemus, messale—e Antifonariu.—

κείνης. Ναιωστὶ δὲ ὁ D' Agincourt ἀπέδωκεν εἰς αὐτὰς τὸν ἀπαιτούμενον ἔπαινον, καὶ τὰς ἐχάραξεν εἰς τὸ σύγγραμμά του (1).

Μαθηταὶ λοιπὸν τῶν ἀρχαίων Βυζαντινῶν ζωγράφων ὑπῆρξαν οἱ πατέρες τῆς νέας Ἰταλικῆς ζωγραφικῆς, ὁ ἄνω μνηθεὶς Gio. Angelico, ὁ Cimabue (2), ὁ Giotto καὶ ὁ ἐκ Πίσσης Giunta περὶ τοῦ τελευταίου μάλιστα μαρτυρεῖ ἀρχαῖός τις ἱστορικός (3) ὅτι ἐδιδάχθη ἀπειροκάλως τὴν τέχνην ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ 1210 « Circa annum salutis 1210 Junctus Pisanus ruditer a Graecis » instructus, primus ex Italis artem apprehendit. » Ἐκ τούτου ἐξάγομεν ὅτι ἐν Πίσσῃ ὑπῆρχε τὸ 1210 Ἑλληνικὴ Σχολή, καθότι ἐν αὐτῇ ὁ Giunta ἐδιδάχθη. Καὶ ἂν ἄλλας ἀποδείξεις δὲν εἶχομεν αὐτὴ μόνη ἤρκει ἵνα πείσῃ πλερέστατα ἡμᾶς.

Ἄλλ' ἢ τῶν σωζομένων μνημείων μαρτυρία εἶτι μᾶλλον ἐπιθεσάιοι τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τῆς ὑπάρξεως τῆς Σχολῆς ταύτης, καθότι εἶναι ἀπίστευτον πῶς οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἱστορικών ἀνέφερε τὴν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Πίσσης (nella Sala dell' Opera così detta) σωζομένην τοιχογραφίαν ἀπεικονίζουσαν τὴν Θεοτόκον, καὶ δεικνύουσαν καθαρῶς τὸν τύπον τῶν Βυζαντινῶν μορφῶν· φαίνεται δὲ ὅτι ἐπαξίως ἐκτιμωμένη ἐσεβάσθη, ὅτε κατὰ τὴν 16' ἑκατονταετηρίδα ἠαῖθουσα τοῦ ναοῦ ἐκείνου ἐπεκοιμήθη ὑπὸ τῆς γραφίδος τοῦ Benozzo Gozzoli. (4).

Ἀξιοσημείωτος ἐπίσης ἡ περικαλλῆς εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Αγ. Ματθαίου διατηρουμένη (πρότερον ὑπῆρχεν εἰς τὴν καταργηθεῖσαν μονὴν τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου), καὶ ἡ σεβασμία εἰκὼν τῆς Θεομήτορος ὑπὸ τὸ ὄνομα Sotto gli Organi.

Αἱ δύο τοῦ Χριστοῦ εἰκόνας, ἡ μὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Παύλου (S. Paolo all' Orto) ἡ δὲ ἐν τῷ οἴκῳ Pesciolini μετακομισθεῖσαι ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Φραγκίσκου, εἰσὶν ἀμρότεραι προγενέστεραι τοῦ Giunta, αἱ δὲ μορφαὶ βυζαντιναί. Βυζαντινὴ ἢ εἶναι καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Τάφου, ἐκ τῆς ὁποίας μόνον ἡ κεφαλὴ σώζεται. Τῆς Βυζαντινο-Ἰταλικῆς σχολῆς τέλος καὶ προγενέστεραι τοῦ Giunta εἰσὶν ἡ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγ. Φρεδιανῶ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ μικροτέρα ἐν τῷ Σκευοφυλακείῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Φραγκίσκου. (5)

Οἱ ἐκ Σήνης ζωγράφοι Guido καὶ Duccio, ἀκμάσαντες τὴν 16' ἑκατονταετηρίδα, ἐχρημάτισαν μαθηταὶ τῶν Βυζαντινῶν, καὶ οὐδόλως ἀπεμακρύνοντο ἐκ τῆς σχολῆς ἐκείνης, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν σωζομένων

ἔργων αὐτῶν. Περὶ τοῦ τελευταίου παρατηρεῖ ὁ ἐσχάτως συγγραψας Κ. Μιλανέζης (1) ταῦτα: Duccio seguiva le tradizioni dell' Arte Bizantina, ὁ δούκιος ἠκολούθει τὰς παραδόσεις τῆς Βυζαντινῆς Σχολῆς. Ἐν τῇ πόλει δὲ ταύτῃ ὑπῆρξε βεβαίως ταύτη σχολή, καθότι πολλόταται ζωγραφίαι φαίνονται εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἐκκλησίας.

— 0 —

ΜΙΚΡΟΓΡΑΦΙΑ.

Τὴν ἀρχαίαν τέχνην ἀνακαλοῦσιν αἱ μικρογραφίαι κεχαραγμέναι ὑπὸ χριστιανῶν ἢ εἰδωλολατρῶν εἰς χειρόγραφα, σπανιωτάτη δὲ καὶ ἀρχαία ὑπῆρχεν ἡ τέχνη αὕτη, τούτου ἕνεκα καὶ ἐπιζητήτος.

Τὰ χειρόγραφα εἰς τὰ ὁποῖα φαίνονται αἱ ἀξιολογώτεραι μικρογραφίαι ἐργασθεῖσαι ὑπὸ Ἑλλήνων τεχνιτῶν εἰσὶ τὰ ἑξῆς:

Τὸ τῆς Ἰλιάδος ἐν τῇ Ἀμφοσιανῇ Βιβλιοθήκῃ, οὗ αἱ γραφαὶ ἀνακαλοῦσι τὴν κλασικὴν ἀρχαιότητα.

Ὁ Βργίλιος τοῦ Βατικανοῦ τῆς Δ' ἢ Ε' ἑκατονταετηρίδος (2).

Ὁ Τερέντιος τοῦ Βατικανοῦ μὲ σκηναὶς τῶν Κωμωιδιῶν. (3)

Τὸ χειρόγραφον Κοσμᾶ τοῦ Ἰνδοπλεύστου μοναχοῦ τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, ὅστις ἔγραψε χριστιανικὴν τοπογραφίαν (4).

Ἐπίσης ἐν τῷ Βατικανῷ αἱ ἀρχαιότεραι μικρογραφίαι τῶν βιβλίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἰδίως τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. (5)

Εἰσὶν ἐπίσης ἄξιοι παρατηρήσεως διὰ τὴν ἐντέλειαν αἱ μικρογραφίαι αἱ ἀπεικονίζουσαι τὴν Σταύρωσιν ἐν χειρογράφῳ Ἱεροτελετῶν—Exultet—τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος, διατηρούμενον ἐν τῷ Ἀρχιεπισκοπικῷ (Primaziale) Πίσσης. Αὗται εἰσὶν ἀναμφιδόλως ἔργα Ἑλληνικὰ, καὶ μαρτυροῦσιν ἐπὶ μᾶλλον τὴν ὑπαρξίν Ἑλλήνων ζωγράφων προγενεστέρων τῆς ἀνεγέρσεως τῆς Ἐπισκοπῆς. Ἐσχάτως τινὰς τῶν μικρογραφιῶν τούτων ἐξέδωκεν ἐν χαλκογραφίᾳ ὁ Κ. Santoni. (6)

Ἀγνώστου Ἑλλήνος τεχνίτου γεῖρες εἰργάσθησαν μετὰ σπανίας κομψότητος καὶ καλλονῆς τὰς μικρογραφίας τὰς κοσμοῦσας τὸ Εὐαγγέλιον τῆς 1' ἑκατονταετηρίδος, διατηρούμενον νῦν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Λουκῆ τῆς Λούκας. Τὸ χειρόγραφον τοῦτο μόνον ἤρκει ν' ἀποδείξῃ τὴν ἐμπειρίαν τῶν Ἑλλήνων τεχνιτῶν (7).

Ἀναφέρομεν ἐπὶ τέλους τὸ ἐν τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ τῆς Σήνης διατηρούμενον ἀρχαιότατον Ἑλληνικὸν Εὐαγγέλιον τῆς πρώτης Χριστιανικῆς ἐποχῆς, ἐκ

(1) D'Aginc. Hist. de l'Art. pl. CIX.

(2) Vasari, Vita di Cimabue.

(3) Padre Angeli, Collis Paradisi Amoenitatis seu sacris Conventus Assiensis. Hist. lib II. Ἰδὲ καὶ Rosini Storia della Pittura Ital. proemio

(4) Prof. G. Rosini, Storia della Pittura Italiana nel proemio, ὅπου καὶ ἡ λιθογραφία τῆς εἰκόνας.

(5) Αὐτόθι.

(2) G. Milanese, Documenti per la Storia dell' Arte Senese, Siena 1854. p. 108. T. I.

(1) D'Aginc, Hist. de l'Art. Pl. XX—XXIV

(2) Αὐτόθι. . . . Pl. XXXV—XXXVI.

(3) Αὐτόθι. . . . Pl. XXXIV.

(5) Αὐτόθι. . . .

(6) G. Rosini, Storia della Pittura Italiana, proemio.

(7) Αὐτόθι.

λεπτοτάτης στιλπνῆς περγαμνῆς διὰ κομψοτάτων χαρακτήρων γεγραμμένου καὶ κοσμούμενον διὰ μικρογραφίων θαυμασίας καλλονῆς.

Ἐν ἀρχῇ ἐκάστου Εὐαγγελίου ἐξεικονίζονται οἱ Εὐαγγελισταὶ ἐπὶ θρόνου μετὰ τῶν ἀναγκαίων διὰ γραφῆν Ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς παρίστανται γράφοντες ἐπὶ τοῦ γόνατος ἢ ἢ ἐπιγραφή καὶ τὰ ἀρχικά στοιχεῖα ἐκάστου κεφαλαίου εἰσὶν ἐπίχρυσα μετὰ κοσμημάτων.

Κλείεται δὲ διὰ σανίδων κεκαλυμμένων ὑπὸ ἐρυθροῦ σπρικοῦ ὑφάσματος, ἐφ' ὧν εἰσὶ προσκεκολλημένοι διὰ τῆς ἐγκαυστικῆς ἀργυραῖ εἰκόνες τῆς Ἀναστάσεως ἐξ ἑνὸς καὶ τῆς Ἀναλήψεως ἐξ ἄλλου, καὶ ἄλλων Ἁγίων μετὰ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν κεχαραγμένων ἑλληνικοῖς γράμμασι.

Τὸ πολυτίμητον τοῦτο χειρόγραφον ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Νοσοκομείου Σίνης μετ' ἄλλων ἁγίων λειψάνων ἐκ Βενετίας τὸ 1359, ἀντὶ φιορινίων 1625 τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (1).

Δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἐπωφελὲς ἐπιγεῖνημα ἂν οἱ τὴν Καλλιτεχνίαν σπουδάζοντες Ἑλληνοπαῖδες ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς Ἀκαδημαῖαις, ἐπανακάμπτοντες εἰς τὴν πατρίδα, ἐστρεφον τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὴν σπουδὴν καὶ διάσωσιν τῶν Βυζαντινῶν ζωγραφιῶν αἱ ὁποῖαι ἀπαντῶνται εἰς πλείστας τῆς Ἑλλάδος χώρας; Τὰ ἔργα ταῦτα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν κινδυνεύουσι τὸν ἐσχατὸν ὄλεθρον καταστρεφόμενα ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου καὶ ὑπὸ ἀμαθῶν ἀνθρώπων μὴ ἐκτιμούντων τὴν ἀξίαν τῶν σεβασμίων τούτων λειψάνων τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν κλέους. Ἀντιγραφόμενα ἢ συλλεγόμενα ἐπιμελῶς δύνανται νὰ χρησιμεύωσιν εἰς τὸ νὰ διαλευκάνωσι τὰ τῆς προόδου καὶ τῆς παρακμῆς τῆς τέχνης παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς (2).

Ἄς μιμηθῶμεν δὲ καὶ εἰς τοῦτο τὰ σοφὰ τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης ἔθνη τὰ ὁποῖα τσαούτην λατρείαν προσφέρουσιν εἰς τὰ ἔργα τῶν προγόνων αὐτῶν.

—ο—

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ.

Πρὸ τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος, πρὶν ἢ ἀναγεννηθῆ ἡ τέχνη ἐν Ἰταλίᾳ, ἐγένετο μεγίστη χρῆσις τοῦ Βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ εἰς τὰ ἀνεγειρόμενα τότε οἰκοδομήματα, προσκαλουμένων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἰκανωτέρων ἀρχιτεκτόνων.

Ἐν τοῖς προειρημένοις ἀνεφέραμεν τὴν ἀναμφι-

(1) Padre Della Vale, Lettere Sanesi sopra le belle arti T. II. p. 241.

(2) Ὁ Γάλλος καλλιτέχνης Sabatier, περιηγηθεὶς πλείστας τῆς Ἑλλάδος χώρας, ἀντίγραψε τὰς εἰς διαφόρους Ἐκκλησίας σωζομένας Βυζαντινὰς ζωγραφίας. Ἀλλὰ διὰ τὸ πολυδάπανον οὐκ ἠδυνάθη εἰσεῖν νὰ δημοσιεύσῃ τὴν ἀξιόλογον διὰ τὴν τέχνην συλλογὴν ταύτην.

Εὐχρῆς ἔργον ἦτο ἂν τις ἐκ τῶν ὁμογενῶν βαθυπλούτων ἐμπόρων, μιμούμενος τοὺς ἀειμνήστους Ζωσιμάδας, ἐγορήγει τὰ μέσα εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ἐπιχειρήματος.

σώητητον Βυζαντινὴν καταγωγὴν τοῦ ἐν Βενετίᾳ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Μάρκου.

Αὐτόθι εἰς τὸ νησιδριον Torcello, ὑπάρχει ὁ Ναός τῆς Ἁγίας Φόσκας, ἀνοικοδομηθεὶς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τοῦ δουκὸς Orso, υἱοῦ τοῦ Pietro Orseolo. Τὸ βαπτιστήριον, οἱ κίονες, τὰ ἀνάγλυφα, αἱ ζωγραφίαι, τὸ εἰς μαρμάρου ἔδαφος, αἱ θύραι καὶ αὐτὰ τὰ παράθυρα κλειόμενα διὰ λεπτῶν ἐλασμάτων διαφανοῦς μαρμάρου πρὸς εἰσβίβασιν τοῦ φωτός (1), ἀναμιμνήσκουσι Βυζαντινὰ σχέδια καὶ ἀποιμιήσεις.

Ἐν Ραβέννῃ, ἔδρα ἐξάρχου τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἀπαντῶνται πλείστα οἰκοδομήματα Βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ, οἷον ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Βιταλίου οἰκοδομηθεῖσα ὑπὸ Ἑλληνοῦ ἀρχιτέκτονος τὸ 547, τὸ Μαυσωλεῖον τοῦ Θεοδορίου, ἡ ἠμεταβληθὲν εἰς Ἐκκλησίαν Santa Maria della Rondana, ἔνδον μὲν στρογγύλην ἐξώθεν δὲ δεκάγωνον.

Ἡ τοῦ Ἁγ. Κυριακοῦ Ἐκκλησία, Ἐπισκοπὴ τῆς πόλεως Ἀγκῶνος, ἀνηγέρθη κατὰ τὴν δοξασίαν τοῦ D'Agincourt μεταξὺ τῆς Ι' καὶ ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ Ἑλληνοῦ ἀρχιτέκτονος, καθότι ἡ πόλις αὕτη μετὰ τῶν περιγύρων τῆς διετέλει μέχρι τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων. Τινὲς συγγραφεῖς ὑπέθεσαν ὅτι ἀνηγέρθη ἐπὶ τῶν εἰρεπίων τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγίου ἐστὶ μετὰ βεβαιότητος Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, τὸ δὲ διάγραμμα παριστάνον Ἀνατολικὸν σταυρὸν ἰσοσκελῆ, ὁ θόλος, τὰ ἡμικυκλικὰ τόξα καὶ ἡ γενικὴ ἐντέλεια τοῦ οἰκοδομήματος, συντρέχουσιν εἰς τὸ νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν δοξασίαν ταύτην. Ὁ αὐτὸς D'Agincourt καταστρέφει δι' ἐπιχειρημάτων τὴν γνώμην τοῦ I. Βαζάρη (2), ὅτις ἀποδίδει εἰς τὸν ἐξ Ἀρβήτιου ζωγράφον καὶ ἀρχιτέκτονα Μαργαρίτωνα, ἀποθανόντα περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος τὴν οἰκοδόμησιν τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης.

Εἰς τὸ λάθος τοῦτο ἐνδέχεται νὰ ὑπέπεσεν ὁ Βαζάρης, καθότι πάντοτε ὁ Μαργαρίτων εἰμειβετο καὶ ἐν τῇ Ἀρχιτεκτονικῇ καὶ ἐν τῇ Ζωγραφικῇ τὸν ῥυθμὸν καὶ τὰς διαθέσεις τῶν Ἑλλήνων τεχνιτῶν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις φαίνεται ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΒ' (ἐποχὴ καθ' ἣν ἦδη πρὸ καιροῦ εἶχεν ἀνεγερθῆ ἡ Ἐκκλησία), ὁ Ἀγκῶν διετέλει εἰσεῖν ὑπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς Αὐτοκράτορας. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Μουρατόρης κατὰ τὸ 1158—1167, ἐπιβεβαιῶν ὅτι τὸ 1174 ὑπῆρχεν εἰσεῖν ἐκεῖ ἐξάρχου τοῦ Αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ ὅτι εἰς τὸν τῆς Γερμανίας Αὐτοκράτορα Φριδερίκου— α οὐκ ἦν ἀρεστὴ ἡ φωλεὰ αὕτη τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ σπλάγγνα τῆς Δυτικῆς Αὐτοκρατορίας » non piaceva questo nido dei Greci nel cuore dell' Impero d' Occidente. Εἰς τὰς ἱστορικὰς ταύτας

(1) Ταῦτα ἐλάσματα ἢ πλάκες ἐκ λευκοῦ μαρμάρου εἰσὶ καὶ ἐξ ἀλαβάστρου ἀπαντῶμενα καὶ εἰς ἄλλας Ἐκκλησίας, ὡς εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ τοῦ Ἁγίου Μηνιέτου, ἐμφαίνουσιν ἀνατολικὴν καταγωγὴν.

(2) Vasari vita di Margaritone.

ἀποδείξει κατά τοῦ λάθους τοῦ Βαζάρη. προσθέτει ὁ σοφὸς Κορινθίος (1) πλείστας ἄλλας αἰτίνας οὐδεμίαν ἀμφισβολίαν παραλείπουσιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Οἱ τῆς πόλεως Πίσσης κάτοικοι, Ἑλληνικῆς ὄντες καταγωγῆς, ὑπὸ τὴν ἐπιρροίαν τοῦ Δημοκρατικοῦ αὐτῶν πολιτεύματος περιήλθον κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα διὰ τῆς ναυτιλίας καὶ τῆς ἐμπορίας εἰς ὑψηλὴν περιωπὴν.

Περιερχόμενοι τὰ Ἑλληνικὰ παράλια ἕνεκα ἐμπορίας συνέδεον στενάς σχέσεις μετὰ τῶν κατοίκων, ἐπέστρεφον δὲ εἰς τὴν πατρίδα τῶν φέροντες τὰ λείψανα τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν μνημείων τὰ ὅποια ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἐπισκοπῆς αὐτῶν.

Ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου οἰκοδομήματος ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Δουλιχίου Ἕλληνας τὸ γένος Βουσκέτος, ἀνὴρ νοήμων καὶ μεγαλοεργός — Ὁ D. Agincourt καὶ ἄλλοι διάσημοι ἀρχαιολόγοι θεωροῦσι τὴν ἀρχιτέκτονα τοῦτον Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ὁ δὲ ἱστορικὸς Βαζάρης ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς (2).

« Ἡ τῆς Πίσσης Ἐπισκοπὴ ἀνηγέρθη διὰ τῶν σχεδίων καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐκ Δουλιχίου Ἕλληνος ἀρχιτέκτονος Βουσκέτου (Buschetto) σπανίας ἰκανότητος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὡκοδομήθη δὲ καὶ ἐπεκοσμήθη ὑπὸ τῶν Πισσαίων (ὄντων τότε εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ μεγαλείου των) δι' ἀναριθμητῶν λαφύρων κομισθέντων διὰ θαλάσσης ἐκ διαφόρων ἀπομεμακρυσμένων χωρῶν, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν φαινομένων κινῶν βάσεων, κιονοκράντων, γεισωμάτων, καὶ ἄλλων παντοειδῶν λίθων. Μεγίστη δὲ ὑπῆρξεν ἡ οὐζύνοια καὶ ἡ ἐπιτηδειότης τοῦ Βουσκέτου εἰς τὴν διάταξιν τῶν λειψάνων ἐκείνων, ἄλλων μὲν μεγάλων, ἄλλων δὲ μικρῶν καὶ ἄλλων μεταίων, καὶ εἰς τὴν κανονικὴν ρύθμισιν τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς.

Μετὰ μεγίστης ὡσαύτως ἐπιτηδειότητος διευθέτησεν εἰς τὸ πρόσωπον (facciate) ἰκανὸν ἀριθμὸν κινῶν, ἐπικοσμήσας τὸ μέτωπον δι' ἀρχαίων ἀναγλύφων καὶ ἀγαλμάτων, κατασκευάσας τὰς κυριωτέρας τοῦ προσώπου πύλας, ἀναμέτρον τῶν ὀπίσθων, δηλαδὴ παρὰ τὴν πύλην τοῦ Cattedrale, ἐτάφη δέοντως ὁ Βουσκέτος, τιμηθεὶς διὰ τριῶν λατινικῶν ἐπιγραφῶν, ἐξ ὧν μία ἦ ἑφεξῆς:

Quod vix mille possent juga juncta movere,
Et quod vix potuit per mare ferris ratis,
Buschetti visu, quod erat mirabile visu,
Dena puellarum turba levavit onus.

Ἀμφισβητοῦσιν οἱ Ἴταλοὶ ἱστοριογράφοι σήμερον, καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τούτων ὁ Κικονιάρας, τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν τοῦ Βουσκέτου δι' ἰσχυρίζόμενοι ὅτι τὸ λάθος ἐπεκράτησεν ἐκ μιᾶς τῶν τριῶν ἐπιγραφῶν ἐπιγραφῶν, ἧτις παραφθαρθεῖσα ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ

μετὰ δυσκολίας ἀναγινωσχομένη, φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν Βουσκέτον ἐκ Δουλιχίου (μικρᾶς ἐρημότητος παρὰ τὴν Ἰθάκην), ἐνῶ πραγματικῶς παρομιᾶζει αὐτὸν μετὰ τοῦ Ὀδυσσεῶς (1). Λέγουσι πρὸς τούτους ὅτι ἡ κατάληξις τοῦ ὀνόματος εἶναι μᾶλλον Ἰταλικὴ ἢ Ἑλληνικὴ.

Παραδεχόμενοι τὴν πρώτην δοξασίαν, ἧτις ἄλλως εἶναι ἀμφισβητήσιμος, παρατηροῦμεν μόνον ὅτι ἂν ὁ Βουσκέτος δὲν ἦτο ἐκ Δουλιχίου, μένει ὅμως πάντοτε ἀποδεδειγμένον ὅτι ἦτον Ἕλληνας, καθότι ἐν τῇ Βατικανῇ Βιβλιοθήκῃ ὑπῆρχε χειρόγραφον πρωτότυπον ἀνέκδοτον τοῦ ἔτους 1064, ἐκ τοῦ ὁποῦ προέκυπτεν ὅτι ἡ τῆς Πίσσης Δημοκρατία διὰ πρεσβείας ἐζήτησε παρὰ τοῦ Αυτοκράτορος Κωνσταντινουπόλεως ἵνα διατάξῃ τὴν μετάβασιν τοῦ Ἕλληνος ἀρχιτέκτονος Βουσκέτου εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν πρὸς ἀνέγερσιν τῆς Ἐπισκοπῆς. Τὸ πολύτιμον ὅμως τοῦτο ἔγγραφον δυστυχῶς δὲν σώζεται πλέον, ἀλλ' ἐξηφανίσθη, ἀγνοοῦμεν δὲ ἂν τυχαίως ἢ ἐξεπίτηδες, ὅπως ἐξασθενήσῃ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν.

Δυστυχῶς ἔχομεν πλείστα παραδείγματα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ἀνθρώπων κινουμένων ὑπὸ μοχθηρίας καὶ φθάνου ὅτινα κατέστρεψαν μνημεῖα ἀθάνατα, ὅπως ὑποστηρίζουσιν ἀνυποστάτους δοξασίας. Μάρτυς ὁ Καθηγητῆς Ἰω. Ρωσίνης ὅστις ἀναφέρει πολλάς τοιαύτας ἱεροσύλους πράξεις.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατάληξιν τοῦ ὀνόματος, δὲν ἀπαντῶμεν ἀρὰ γε πολλότατα ὀνόματα Ἑλλήνων κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν, ἔχοντα βάρβαρον καὶ ὅλως ξένον σχηματισμὸν, καὶ ὅμως οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν Ἑλληνικωτάτην τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων καταγωγὴν;

Ὁ Τζέτζης, ὁ Καντακουζηνὸς, ὁ Ραγκαζῆς, ὁ Μουρτζούφλος, ὁ Βαβούτζηκος, ὁ Βαρδάνης, ὁ Βατάκης, ἦσαν Ἕλληνες· δὲν εἶναι ἄρα παράδοξον ἂν καὶ ὁ Βουσκέτος ἦτον Ἕλληνας τὸ γένος βαρβαρόφωνον ἔχων τὸ ὄνομα.

ΧΑΛΚΟΠΛΑΣΤΙΚΗ, ΕΜΠΙΣΤΙΚΗ,
ΕΓΚΑΥΣΤΙΚΗ κτλ.

— 0 —

Οὐχ ἦτον ἐπιτηδαιοὶ ὑπῆρξαν οἱ Βυζαντινοὶ κατὰ τε τὰς λοιπὰς ἐλευθέρας καὶ βαναύτους τέχνας, καὶ πλείστα προϊόντα διεσώθησαν ὅπως πείσωσιν ἡμᾶς περὶ τούτου.

Ἔργα βυζαντινῆς χαλκοπλαστικῆς εἰσὶ τὰ χαλκᾶ

(1) Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφὴ εἶναι ἡ ἑξῆς, κικῶς ἀντιγεγραμμένη ἕνεκα τοῦ δυσαναγνώστου αὐτῆς.

Basket jacet Ingeniorum
Dulichia voluisse Ducis
Menib Hiacis cantus dedit ille ruinā
Hujus ab arte viri menia mira vides
Caliditate sua nocuit dux ingenios
Vitis iste fuit caliditate sua
Nigra dom laberintus erattus dedalle laus et
At sua Basketus spienda tempi.

(1) Corsini, Relazione dello scuoprimento dei S. S. Corpi di S. S. Ciriaco e Marcelino ect. Roma 1766.

(2) Vasari, Vita dei Pittori, Architetti, Scultori ect. nel Proemio.—

θυρόφυλλα τῆς μεσσίας πύλης τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἐκτὸς τῶν τειχῶν ναοῦ τοῦ Ἁγίου Παύλου, πεποικλιμένα ἀργυροῖς κοσμήμασι, κατασκευασθέντα δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν Θ' ἑκατονταετηρίδα· ἀλλὰ καὶ ἐφεξῆς τοιαῦτα ἔργα ἐμιμήθησαν πολλαὶ Ἰταλίδες πόλεις. Τὰ ἀρχαιότερα χαλκᾶ θυρόφυλλα τῆς ἐπισκοπῆς Πίσσης, δωρηθέντα τῷ 1100 ὑπὸ Γοδοφρείδου Βουλγιῶνος, ἐστάλησαν πιθανῶς ἐκ τῶν λαφύρων τῆς Ἀνατολῆς. Μία τῶν πυλῶν τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἁγίου Μάρκου ἐστὶ τῆς αὐτῆς ἐργασίας, τὰ δὲ δύο χαλκᾶ θυρόφυλλά της κοσμοῦνται δι' ἀργυρῶν εἰκόνων τῶν Ἀποστόλων καὶ ἄλλων Ἁγίων μὲ γράμματα Ἑλληνικά.

Ἡ Ἐμπαιστικὴ πρὸ πάντων καὶ ἡ Ἐγκαυστικὴ εἶχον φθάσει εἰς μεγίστην ἐντέλειαν καὶ καλλονήν. Πάντες οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης ἐπρομηθεύοντο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὰ πολυτιμότερα ἐκπώματα, εἰκόνας, ἱεράς βιβλους, ὅλα ταῦτα εἰργασμένα ἐντέχνως.

Ἐν τῷ ἐν Βενετίᾳ ναῷ τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἄνωθεν τοῦ μεγάλου θυσιαστηρίου, ἴσταται μεγάλη εἰκὼν ἐξ ποδῶν μήκους καὶ ἐξ πλάτους, ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου συγκειμένη, ἣτις καὶ νῦν ἐπικαλεῖται Βελγαντινὴ εἰκὼν, καθότι ὁ δούξ S. Pietro Orseolo διέταξε τὸ 976 τὴν κατασκευὴν αὐτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει (1). Ἀπεικονίζονται δὲ ἐπ' αὐτῆς διάφορα ἀντικείμενα τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, τοῦ βίου τοῦ Ἁγ. Μάρκου, Προφήται, Ἄγγελοι, Ἀπόστολοι μετὰ Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν ἐπιγραφῶν, τὰ πάντα διὰ τῆς ἐγκαυστικῆς εἰργασμένα ἐντέχνως. Ἐφ' ἅπασαν τὴν εἰκόνα εἰσὶ κεκολλημένοι λίθοι πολυτελεῖς μεγάλου ὄγκου, ἀδάμαντες, σάπφειροι, σμάραγδοι, τοπάζια, ἀμέθυστοι καὶ μαργαρίται ὥστε τὸ πᾶν ἀποτελεῖ ἐκπληκτικὴν καὶ ποιικίλην θέαν.

Ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ τοῦ ἰδίου ναοῦ διατηροῦνται πλεῖστα ἐκπώματα χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ, εἰκόνας δὲ ἐγκαυστικῆς εἰργασμέναι, σταυροὶ καὶ ἄλλα πολύτιμα κειμήλια, ἀρπαχθέντα κατὰ τὴν πρώτην τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄλωσιν. Ἀξιόλογοι πρὸ πάντων διὰ τὴν ἐργασίαν των εἰσὶ τέσσαρες εἰκόνας ἀργυροῦ ἐπίχρυτοι, ἡ μὲν παριστῶσα τὴν Σταύρωσιν μετ' ἐπιγραφῆς: « Ἐστὲ κραταιοὶ κατὰ δαιμόνων Κράτους » ἡ δὲ τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαήλ, καὶ αἱ λοιπαὶ δύο Ἁγίους, ἅπασαι δὲ λιθοκόλλητοι.

Καὶ τὰς βαναύτους δὲ τέχνας οἱ Βυζαντινοὶ ἐξήσκουν μετ' ἐπιτυχίας. Καὶ οἱ Βενετοὶ ἔλαβον ἐξ αὐτῶν τὰ πρῶτα δείγματα, τὰ ὅποια ἐμιμήθησαν ἀκολουθῶς εἰς τὰ χειροτεχνήματά των.

Ὁ τῆς Σικελίας βασιλεὺς Ῥογέρος, ἀπὸ ἑκαμὲν εἰρήνην μετὰ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, ὑπεχρεώθη νὰ δώσῃ ἅπαντας τοὺς αἰχμηλώτους Ἕλληνας τοὺς ὁποίους ἐκράτει, ἐξαιρουμένων τῶν Κορινθίων, τῶν Θηβαίων (μὴ εὐγενῶν) καὶ τῶν γυναικῶν, οἵτινες ἐγνώριζον τὴν κατασκευὴν τῶν μεταξωτῶν καὶ λινῶν ὑφασ-

μάτων ἵνατε οἱ κάτοικοι τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Κορίνθου ἔμειναν ἐν Σικελίᾳ, καθὼς ἄλλοτε οἱ Ἑσπεριοὶ ἐν Περσίᾳ, πρὸς κατασκευὴν ὑφασμάτων (Daru. Hist. de Venise. T. III. ch. 19).

N. Σ. ΚΑΛΟΥΤΣΗΣ.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΟΝΗΣ.

—o—

Δημοσιεύσαντες ἄλλοτε τὰς προσφιλεῖς εἰκόνας τινῶν ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀγωνιστῶν, ὡς τῶν δύο Ἰψηλαντῶν, καὶ τοῦ Μιαούλη, καὶ τοῦ Τομπάζη κτλ, ὑπεδείξαμεν τοὺς λόγους δι' οὓς δυσκολευόμεθα νὰ συνεκδώσωμεν καὶ τὴν βιογραφίαν ἐκείνου. Σήμερον δὲ δημοσιεύοντες καὶ τὴν τοῦ ἀοιδίου στρατιωτικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Πελοποννήτου, τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη παριστάνουσαν αὐτὸν κείμενον ἐν τῷ νεκρικῷ αὐτοῦ κραδῶτάῳ, παραπέμπομεν τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν εἰς τὰ τελευταῖα φυλλάδια τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμενου Spectateur de l'Orient, περιέχοντα βιογραφίαν τοῦ εὐεργέτου ἐκείνου τῆς Ἑλλάδος.

Ἄν αἱ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος πράξεις τοῦ ἀνδρὸς δὲν ἐμαρτύρουν τὸν διάπυρον αὐτοῦ ἔρωτα πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ τὴν ἄκραν εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν πεποιθήσιν του, μόνη ἡ ἐν Χρυσοβιτσίῳ τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Κ. Σ. Τρικούπης ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς ἱστορίας του (σελ. 234), ἤρκει νὰ ἀποδείξῃ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου, ὅποῖον πρόμαχον εἶχεν ἡ Ἑλλάς. Ὁ περὶ τὴν Καρύταιναν συνηγμένος τὸ 1821 ἑλληνικὸς στρατὸς, ἀπόλεμος εἰπέτι καὶ ἀνοπλος, μαθὼν ὅτι ἤρχετο πολυἀριθμὸν ἰππικὸν καὶ πεζικὸν ἐναντίον αὐτοῦ, διέσκορπίσθη. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως ἀπεποιήθη νὰ ἀναχωρήσῃ, εἰπὼν ὅπως περίλυπος πρὸς τοὺς προτρέποντας αὐτὸν νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ: « Δὲν ἔρχομαι· θέλω νὰ μὲ φάγουν τὰ πούλια ποῦ μὲ γνωρίζουν. » Οὐδεὶς δὲ ἔμεινε μετ' αὐτοῦ, οὐδὲ πυροβόλον εἶχε, διότι παρέπεσε κατὰ τὴν φυγὴν. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Λικαῖος, βλέπων τὴν τόσῃ ἐπιμονὴν του, παρεκίνησεν ἓνα τῶν Μανιατῶν νὰ παραμείνῃ εἰπὼν: « Μείνε μαζί τῃ του μὴ τὸν φάγῃ ὁ λύκος »

Ἀπὸ δὲ ἀνεχώρησαν ἅπαντες, ὁ Κολοκοτρώνης εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐν Χρυσοβιτσίῳ ἐκκλησίαν, ἐσφραγίσθη διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, καὶ σταθεῖς ὄρθιος ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐσκέπτετο. Καὶ μετὰ ταῦτα ἀσπασθεῖς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, « Παναγία μου, ἀνεφώνησε, βοήθησε τοὺς χριστιανοὺς, τοὺς ἐπῆραμεν εἰς τὸν λαιμὸν μας. » Ἐξελθὼν δὲ ἐκεῖθεν ἐπορεύθη εἰς Πιάγκην συνοδίτην μόνον ἔχων τὸν Μανιάτην του,

(1) Ἐν τῷ χαρτοφυλακείῳ Βενετίας σώζονται εἰσέτι τὰ ἔγγραφα τῶν γειομένων ἐξόδων εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς εἰκόνης. —